

Đạo đức xã hội và đạo đức tôn giáo

ISSN: 2734-9195 06:44 02/08/2025

Chúng ta luôn được dạy rằng sống là phải biết trước, biết sau, làm người phải có nhân phẩm, đạo đức tốt. Hai từ đạo đức đã trở thành bài học đi theo mỗi người trên suốt chặng đường đời, trở thành một trong những yếu tố tạo nên giá trị của con người.

Tác giả: **Minh Mẫn**

Theo định nghĩa trong tự điển Tiếng Việt – “**Đạo đức** là những tiêu chuẩn nguyên tắc được dư luận xã hội thừa nhận, quy định hành vi quan hệ của con người đối với nhau và đối với xã hội (nói tổng quát) phẩm chất tốt đẹp của con người do tu dưỡng theo những tiêu chuẩn đạo đức mà có.”

Đạo: Đường đi, hướng đi, lối làm việc, ăn ở.

Đức: Theo Khổng Tử, sống đúng luân thường là có Đức.

Theo Lão tử tu thân tới mức hợp nhất với trời đất, an hoà với mọi người là có Đức.

Quan niệm Đạo đức còn tùy thuộc khuynh hướng xã hội, chủng tộc, từng quốc gia, dân tộc, đảng phái, từng nghiệp vụ, chuyên ngành.

Những bộ tộc lạc hậu xa xưa, cha mẹ chết chôn cất sợ con trùng cắn xé mang tội bất hiếu, con cái chia nhau ăn thịt, nghĩ rằng cha mẹ luôn ở trong người con.

Trên cao nguyên Tây Tạng, người chết, các Tăng nhân, đều phan thây cho chim thú ăn, vừa thể hiện lòng từ, vừa bảo vệ môi sinh. Một số đồng bào sắc tộc vùng cao Việt Nam hủ tục ma chay vẫn còn tồn tại chưa được khai phóng; đồng bào treo người chết nhiều ngày để phục vụ cơm nước cho đến khi đưa ra huyệt nhập quan. Mỗi sắc tộc đều có một tục lệ đối với người thân qua đời, quan niệm đó là hành động đạo đức của sắc tộc họ.

Đạo đức cách mạng là người cán bộ phải “*chí công, vô tư, cần kiệm liêm chính*” đó là tiêu chí lý tưởng để đưa thế giới đến đại đồng, khó thực hiện toàn bộ 100%

kể cả thời chiến và giai đoạn khởi lập học thuyết. Trong tôn giáo cũng thế, vô ngã, vị tha, diệt tham sân si là tiêu chuẩn lý tưởng của hành giả tiến tu giải thoát; có thể thực hiện thời đại chính pháp hoặc lúc Phật còn tại thế.

Thời mạt pháp tìm một bậc chân tu bảo đảm giữ trọn luật giới thật hiếm có. Vấn đề không chỉ đưa ra những tiêu chí lý tưởng mà cần giải quyết bản chất cố hữu tồn tại trong con người.

Ph.Ăng-ghe-n khẳng định: *“Nếu như lợi ích đúng đắn là nguyên tắc của toàn bộ đạo đức thì do đó cần ra sức làm cho lợi ích riêng của con người cá biệt phù hợp với lợi ích của toàn thể loài người”*.

Ảnh minh họa Lão Tử. (Sưu tầm).

Dùng luật pháp hay quy chế răn đe càng sinh ra nhiều tệ nạn; Lão Tử nói *“nếu dân không sợ chết, dọa họ chết có ích gì”*. Trên thế giới nhiều nước có luật tử hình, nhưng phạm luật vẫn cứ phạm chả ngừa được, trong các **tôn giáo** ít khi tội trọng xảy ra cho dù không có luật khắt khe như ngoài xã hội.

Đặt ra quá nhiều luật lệ hà khắc để bắt nhân dân tuân phục nhưng trong tâm của họ không phục thì sẽ gây nên những tình huống khó khăn hơn về sau. Thuận lòng dân thì xã hội an hòa; muốn dân chấp hành quy định, phải tham khảo lòng dân, không nên áp đặt khi dân chưa hiểu, và nền giáo dục phải đặt Đạo đức lên đầu.

Học thuyết Khổng tử giáo dục xã hội bằng học lý *“Tam cương ngũ thường, tam tông tứ đức”*, *“nhân - lễ - nghĩa - trí - tín”* là cơ bản cho một xã hội có tôn ti trật tự.

Người quân tử trước hết phải tu dưỡng đạo đức thì mới có thể làm việc lớn (tề gia, trị quốc, bình thiên hạ). Khổng Tử quan niệm: *“người quân tử ăn không cần no, ở không cần yên, làm việc siêng năng và thận trọng với lời nói, tìm người đạo đức để sửa mình; như vậy mới được coi là người ham học”*.

Xã hội ta ngày nay, người phân biệt thiện ác lẫn lộn. Xem thiện là ác, lấy ác làm thiện. Nhất là từ khi có truyền thông mạng, vì câu view câu like kiếm lợi nhuận, bất chấp đạo đức, lạc dẫn quần chúng, đánh tráo khái niệm, xáo trộn nhân tâm, tạo thành phe nhóm, công kích lẫn nhau, đưa đến bạo lực.

Dân đen do hạn chế hiểu biết đã đành, người có học vị, trang bị đầy kiến thức mà vẫn phát ngôn như thiếu hiểu biết kể cũng lạ. Vi phạm đạo đức xã hội, trượt dốc đạo đức Tôn giáo trở thành việc hiển nhiên trong cuộc sống. Ngay cả giới luật của Phật cũng bị sửa, người nghiêm túc thực hành giới luật cũng xem là tà đạo.

Trong đám cờ bạc rượu chè, người không rượu chè sẽ khó sống chung. Giữa những người bất chính, kẻ trong sạch sẽ bị tẩy chay. Trong cộng đồng tôn giáo, kẻ đua nhau thể hiện sự sang trọng, phẩm hàm, chức vị sẽ thấy khó chịu khi bậc chân tu giữ giới trong sạch xuất hiện.

Xã hội như thế bảo sao không loạn, xã hội như thế người tốt khó sống. Lại gì khi vinh danh người tốt, đề cao nét đẹp phẩm hạnh đạo đức nơi một đối tượng được lòng quần chúng sẽ bị chà đạp, bị kết tội. Phải chăng xã hội đang thời loạn lạc?

Chủ tịch nước Lương Cường trong bài phát biểu tại Vesak 2025, sau khi hoan nghênh và đánh giá cao chủ đề Đại lễ Vesak, ông nói: ... *“Đức Phật dạy, hoà bình thật sự đến từ nội tâm thanh tịnh, vì vậy, chỉ có vun đắp hòa bình thông qua sự chuyển hoá niềm tin của từng cá nhân, từ đó dẫn đến chuyển hoá niềm tin của toàn xã hội. Tôi đề nghị, chúng ta cần đưa tâm Từ bi vào chính sách, mang Trí tuệ vào định hướng phát triển, đề cao Tinh thần Vô ngã - Vị tha, tức là làm việc gì cũng không vì bản thân mình mà luôn nghĩ đến lợi ích của đại chúng.”*

Khi Chủ tịch nước đặt vấn đề như trên, có nghĩa xã hội đã có vấn đề bất ổn, Phật giáo nhìn lại những tha hóa trong nội bộ để xây dựng lại con người theo tiêu chuẩn đạo đức của tôn giáo, của tiền nhân.

Nghĩa vụ, Lương tâm,

Đạo: Đường đi, hướng đi, lối làm việc, ăn ở.

Đức: Theo Khổng Tử, sống đúng luân thường là có Đức. Theo Đạo (Lão tử) tu thân tới mức hợp nhất với trời đất, an hoà với mọi người là có Đức.

Tính kế thừa của đạo đức phản ánh *"những luật lệ đơn giản và cơ bản của bất kì cộng đồng người nào"* (Lênin).

"không ai nghi ngờ được rằng nói chung đã có một sự tiến bộ về mặt đạo đức cũng như về tất cả các ngành tri thức khác của nhân loại" (Engen)

Đạo đức phong kiến bóp nghẹt cá nhân dưới uy quyền của tôn giáo và quý tộc; đạo đức tư sản giải phóng cá nhân, coi trọng nhân cách. *"Nhưng chúng ta vẫn chưa vượt được khuôn khổ của đạo đức giai cấp. Một nền đạo đức thực sự có tính nhân đạo, đặt lên trên sự đối lập giai cấp và mọi hời ức về sự đối lập ấy chỉ có thể có được khi nào xã hội đã tới một trình độ mà trong thực tiễn của đời sống, người ta không những thắng được mà còn quên đi sự đối lập giai cấp"*. Đó là trình độ của xã hội tương lai, xã hội cộng sản chủ nghĩa (Engen)

Đạo (道) theo quan niệm của người xưa là con đường, là năng lực phổ biến điều hành mọi sự mọi vận động và biến hóa không ngừng của vạn vật và sự việc quanh ta. Đạo trong Kinh Dịch đặt trên nền tảng thiên kinh địa nghĩa: trật tự xã hội phản ánh trật tự vũ trụ. Không có một đẳng tối cao nào có thể tùy tiện ban phúc giáng họa mà chỉ còn các nguyên lý vô ngã Âm Dương, ngã 我 = tôi, vô ngã = không có cái tôi, mà theo ngôn ngữ hiện đại được hiểu là quy luật khách quan. Nói một cách khác theo ngôn ngữ của chúng ta ngày nay thì Đạo là quy luật xảy ra xung quanh ta không tùy thuộc vào ý nguyện cá nhân của bất cứ ai.

Một khái niệm khác về Đạo Đức là Đức Hạnh

Các loại đạo đức: Hiếu thảo, trang nghiêm, thuần hậu, cần hạnh, cần ngôn, khiêm cung, từ tốn, kiên nhẫn, trì thủ, đại tín, hy sinh, lịch sự, biết ơn, lễ độ, tự trọng, tôn trọng, thật thà, giản dị, tiết kiệm, trung thực, tôn sư trọng đạo, tự tin, đoàn kết, dũng cảm, khoan dung, siêng năng, tương trợ, liêm khiết, tự lập, giữ chữ tín, chí công vô tư, tự chủ, lý tưởng, năng động, sáng tạo, danh dự, hạnh phúc, lương tâm.

Khi đạo Bà la môn ở Ấn Độ đang thống trị với sự phân chia đẳng cấp sâu sắc trong xã hội. Nỗi bất bình của thái tử Tất đạt đa về sự phân chia đẳng cấp, kì thị màu da và đồng cảm với nỗi khổ của muôn dân đã dẫn đến sự hình thành một tôn giáo mới.

Sau này, khi môn đệ của đức Phật Thích Ca thắc mắc tại sao các pháp sư Bà la môn tự xưng là cao cấp và kinh rẻ đẳng cấp mà đức Phật xuất thân, ngài trả lời (Trường bộ kinh):

"Các vị Bà la môn sinh ra từ cửa miệng Phạm thiên chẳng? Đâu có..., làm gì mà các vị ấy cao cấp được? Chỉ những ai có đủ đạo đức lương thiện là cao cấp, còn lại là ti tiện".[11]

Theo Trang Tử: *"Cả những bậc đạo đức cao siêu không hẳn rõ tài hay bất tài, lúc lên lúc xuống, chỉ cốt lấy được hòa làm mức phiên việt cả muôn vật... Những bậc như thế thì có điều gì lụy đến thân được! Còn thói đời thường thì tính nào có thể? Hợp với người thì có lúc hòa tan, làm nên việc thì có người nghị luận, ngay thẳng thì đe nẹt, tôn trọng thì bị chê bai, làm thì có kẻ phá, giỏi thì có kẻ ghen, không ra gì thì thiên hạ lại khinh bỉ... Nhân tình như thế, làm thế nào được! Thương ôi! Các người nên nghị lòng, chỉ có đạo đức mới khỏi lụy mà thôi."*[12]

"Muốn hướng dẫn nhân dân mình thì cán bộ, đảng viên phải làm mực thước trước cho người khác làm theo. Nói đi đôi với làm, phải nêu gương đạo đức."[13]
- Hồ Chí Minh

"Cuộc sống vốn không công bằng - Hãy tập quen dần với điều đó."[15] - Bill Gates

Chúng ta luôn được dạy rằng sống là phải biết trước, biết sau, làm người phải có nhân phẩm, đạo đức tốt. Hai từ đạo đức đã trở thành bài học đi theo mỗi người trên suốt chặng đường đời, trở thành một trong những yếu tố tạo nên giá trị của con người. Nhưng để hiểu được đạo đức là gì và ý nghĩa của đạo đức trong cuộc sống thì không hề đơn giản.

Đạo đức là gì và các khái niệm cần biết về đạo đức? Muốn sống có đạo đức, trước hết chúng ta phải hiểu rõ đạo đức là gì cũng như những khái niệm có liên quan.

Khái niệm đạo đức là gì?

Chúng ta từng được nghe những lời đánh giá như *"người này có đạo đức"* hay *"người kia không có đạo đức"*. Vậy đạo đức là gì?

Đạo đức là một từ Hán Việt được sử dụng thường xuyên trong đời sống để nói lên tính cách cũng như nhân phẩm con người. Đạo đức được hiểu như sau:

Đạo Đức Kinh (tiếng Trung: 道德經; phát âm tiếng Trung: nghe) là quyển sách do triết gia Lão Tử viết ra vào khoảng năm 600 TCN[cần dẫn nguồn]. Theo truyền thuyết thì Lão Tử vì chán chường thế sự nên cưỡi trâu xanh đi ở ẩn. Ông Doãn Hỷ đang làm quan giữ ải Hàm Cốc níu lại *"nếu ngài quyết đi ẩn cư xin vì tôi để lại một bộ sách!"*, Lão Tử bèn ở lại cửa ải Hàm Cốc viết bộ *"Đạo Đức Kinh"* dặn Doãn Hỷ cứ tu theo đó thì đắc đạo. Do đó, Đạo Đức Kinh còn được gọi là

sách Lão Tử.

Đạo Đức Kinh gồm có 81 chương với khoảng 5000 chữ Hán, chia làm 2 phần: Thượng Kinh và Hạ Kinh.

Thượng Kinh gồm 37 chương, bắt đầu bằng câu: "*Đạo khả Đạo phi thường Đạo*". Thượng Kinh luận về chữ Đạo nên được gọi là Đạo Kinh.

Hạ Kinh gồm 44 chương, bắt đầu bằng câu: "*Thượng Đức bất Đức thị dĩ hữu Đức*". Hạ Kinh luận về chữ Đức nên được gọi là Đức Kinh.

Tuy nhiên, có ý kiến cho rằng Đạo Đức Kinh vốn không phân chia thành phần hay chương. Chính người đời sau phân chia ra.

Tác giả: **Minh Mẫn**